

BARNDOMSPSYKOLOGI

En anmeldelse af Dion Sommer:
Barndomspsykologi – udvikling i en forandret verden,
 Hans Reitzels Forlag, København 1996, 238 sider.

Jytte Bang

Ved en bestemt lejlighed har jeg oplevet følgende analyse hos nogle universitetsstuderende: vores generation har altid haft det godt; vi har fået alt forærende og vi får det stadigvæk. Alle muligheder står åbne for os, og vores største hovedbrud består i, hvordan vi dog skal kunne vælge mellem alle mulighederne. Vi kan indgå i, og få indflydelse på, en masse forskellige sammenhænge, for de samfundsmæssige strukturer eksisterer som sådan ikke længere – de er altid til forhandling og kan ændres gennem forhandling.

Når man i en sådan selvfremsættelse finder generaliseringer som »vores generation«, er der tale om et dogme; og man kan i sit stille sind spørge, om ikke det er den berømte sølvske, der lyner så meget i solen, at den er kommet til at blænde for udsynet.

Når jeg nævner episoden, er det fordi det blandt faglige meningsdannere ligger i tiden at opfatte verden som en kompleksitet af muligheder og valg og individet som et, der står rimeligt frit overfor disse muligheder, og som indlever sig i demokratiet gennem individuel forhandlingskompetence. Gid det var så vel for alle. At det forholder sig sådan for den elite af unge, som er fremtidens forvaltere af samfundet er vel ikke så overraskende. Men hvis man skal undgå moderne samfundsromantik, er det på den anden side vigtigt at være opmærksom på, at samfundet ikke bare er en kompleks men også en modsætningsfyldt størrelse.

Dion Sommer kritiserer – med rette – tendensen til at romantisere. Hans kritik rammer både livet i »gamle dage« såvel som den almindeligt udbredte familie- og modercentrisme. Præcis af den grund bliver det imidlertid vigtigt at diskutere det fundament, som analyserne i hans (i øvrigt interessante) bog hviler på. Sommer ser en fremtid i barndomspsykologien, det vil sige i den multidisciplinære tilgang til barnet. Her integreres »viden fra så forskellige discipliner som historie, sociologi, et-

nologi, antropologi, tværkulturel psykologi samt børne- og udviklingspsykologi« (p. 23). Denne multi-disciplinære tilgang er det sådan set svært at være principielt uenig i. Men i Sommers bog volder den ikke desto mindre nogle problemer. Hans analyser følger det tværdisciplinære (og det er der naturligvis en pointe i!), men tendensen bliver, at det er det 'abstrakte' barn (som Sommer ellers kritiserer de traditionelle teorier for at opfinde), den 'typiske' barndom, den 'abstrakte' eller 'typiske' og 'almindelige' familie, der beskrives. Med 'abstrakte', 'typiske' og 'almindelige' børn og familier skal man tage sig i agt for strømlinede og romantiserende konklusioner. Selv om jeg antager, det bestemt ikke er Sommers ærinde, kan man alligevel spore tendensen i hans fremstilling af vores samfund og i opfattelsen af kompetencebarnet. Det er her jeg mener, læsningen af bogen kræver størst agtpågivenhed. Det er f.eks. svært at skelne mellem, hvornår fremstillingen er normativ, og hvornår den er faktuel. Når der f.eks. (p. 114) skrives, at demokratisering »dybest set (handler) om at grundlægge de holdninger og kompetencer, der skal til, for at kunne handle og leve i en demokratisk kultur« og dernæst (p. 115), hvordan barnet kan lære medbestemmelse i familien og at den »... demokratiserende indstilling er en særdeles betydningsfuld opvækst-erfaring med store konsekvenser for børns kulturintegration«, så lyder det naturligvis både smukt og rigtigt. De universitetsstuderende, jeg omtalte i starten, har givetvis i deres egen selvforståelse den slags barndoms-erfaringer med sig. Min anke mod fremstillingen er i og for sig ikke, at jeg er uenig i demokratisering og svækket autoritetstro som norm, men at den konfliktfrie fremstilling giver en noget endimensionel fremstilling af individet i samfundet som et faktisk forhold. Opgøret med strukturalismen har ofte den pudsige virkning, at konflikter og modsætninger opløses, fordi strukturer ikke længere eksisterer som snærende bånd eller rigide rammer, som individerne må underlægge sig. Hermed mister man måske også muligheden for at undersøge dynamikkerne i samfundsudviklingen og de dermed forbundne sociologiske, socialpsykologiske osv. forandringer. Tendensen kan da blive, at samfundet behandles som en anonym ramme (!), som blotte vilkår for individualitetens udfoldelse. Så når Sommer i starten af sin bog skriver, at processen med at gøre børnepsykologien til et multi-disciplinært fag kun lige er begyndt, så fristes jeg til at sige: ja, det er udmærket, og derfor er det også nødvendigt at processen kritisk spejler sig selv og ser, hvem der viser sig i spejlet.

Her ud over er der mange interessante fremstillinger i bogen – fremstillinger som kan give anledning til frugtbare og udviklende debatter om børns udvikling og opdragelse. Påpegningen af børns mangfoldige sammenhænge som udgangspunkt for en analyse af deres liv og udvikling forekommer plausibel, og det er en vigtig og vedkommende debat som rejses, når Sommer sætter spørgsmålstegn ved familie- og modercentrismen og påpeger daginstitutionernes rolle i barnets hverdag og udvikling. Det virker eksempelvis overbevisende, når Sommer (ud fra empiriske under-

søgelser) peger på, at der kan være positive langtidsvirkninger af at gå i daginstitution, og at barnet her kan lære samværskompetence i interaktionen med andre børn. Også andre steder, hvor der er konkrete analyser, fungerer bogen fint. Det gælder f.eks., når Sommer tager fænomenet »højtlesning« op og påpeger, at ikke al slags højtlesning har lige store udviklingspotentialer; eller når farens rolle diskuteres (selv om der er tendens til stereotyper i beskrivelsen af mor og far og af familien). Ud fra den slags konkrete analyser er det muligt at bruge bogen som inspiration til en debat om kvaliteten i opdragelsen – bl.a. om kvaliteten i daginstitutionernes pædagogik.

I det hele taget kan man bruge bogen som en anledning til at få debatteret nogle myter og vaneforestillinger om barnets udvikling. Det gælder bl.a. forestillingen om, hvad omsorg er, at barnet skal gennemløbe bestemte stadier i sin udvikling, eller at det skal gennemleve bestemte kritiske perioder, hvis udfald kan være skæbnesvangert for dets senere psykiske sundhed. I den forstand ligger bogen i forlængelse af den interesse, der for tiden er omkring børn, der klarer sig på trods – de såkaldte »mønsterbrydere«.

Myten om »det skrøbelige barn« står Sommer særligt nær, og kritikken af denne myte giver kraft til mange af bogens argumentationer. Spædbarnet (og barnet i det hele taget) fremstilles alternativt som verdensåbent, aktivt medskabende og kompetent. Det er store plus-ord, som måske kan lede en og anden til at tro, barnet 'nok skal klare sig'. Det er en farlig konklusion, som da heller ikke findes hos Sommer. Men det er ikke desto mindre vigtigt at skelne mellem, hvornår den positive karakteristik af barnet stammer fra en bestræbelse på at bestemme barnet som menneske – almen-psykologisk set, og hvornår karakteristikken stammer fra en ideologisk betonet bestræbelse på at tilpasse barne-opfattelsen til det herskende samfunds- og menneskesyn (individualismen og kompetencen). Efter min opfattelse er de to projekter ikke identiske, men det kan være svært at blive klog på, hvad Sommer mener. Snart beskriver han, hvordan barnet udvikler kompetence i forskellige kontekstuelle sammenhænge, snart at disse positive evner kan begrundes i barnets biologi. Og så er det for resten, man kan forundres over, at biologien altid bruges til at begrunde det, man anser som positivt eller nødvendigt. Kompetencen er med andre ord både noget, der lægges vægt på med den moderne samfundsudvikling, og så er det for resten noget, man kan begrunde biologisk.

Når jeg hævder, denne cocktail til dels er to forskellige projekter, så er det fordi jeg mener, den multi-disciplinære tilgang ikke bør fortolkes som en enhedstilgang. 'Multi' kan i denne sammenhæng betyde, at almenpsykologiens undersøgelse af, om psykologien kan være en sammenhængende videnskab, er et muligt projekt (og det kan man naturligvis diskutere). Denne undersøgelses kontekstafhængighed betyder derfor ikke, at almenpsykologiens projekt umuliggøres – ligesom videnskab heller

ikke umuliggøres. Af den grund må vi fortsat have en særlig psykologiske vinkel på barnet og dets udvikling. Og nu kommer pointen: hvis det forholder sig sådan, synes Sommers kritik af før-60'ers paradigmet at skyde for meget ned. Han kan have ret i, at der har hersket 'teoretisk universalisme' eller at barnet er blevet teoretisk konstrueret uden forankring i empiriske undersøgelser (jf. skellen mellem det kliniske og det observerede barn). Men måske er det ikke det eneste, der bør siges. Dels kan det, der udlægges som teoretisk universalisme være udtryk for en almenpsykologisk bestræbelse, og som sådan kræver det respekt, selv om man kan være (dybt) uenig. Dels udviser Sommer selv en sådan almenpsykologisk bestræbelse, når han giver sig til at karakterisere barnet som sådan. Sommer peger eksempelvis på, at menneskeligt samvær synes at gå igen som væsentligt for børns udvikling på tværs af kulturer. Han siger også, at det at forstå meningen i social praksis er dét, der forbinder barnets sind med dets kultur; og at stabilitet i omsorg er afgørende for sund personlighedsudvikling. Barnet beskrives utvetydigt som verdensåbent (bl.a. begrundet i Sterns argumentation) og som aktivt rettet mod verden. Disse udmærkede beskrivelser synes alle at illustrere Sommers optagethed af at bestemme barnet/det menneskelige som sådan. Det er helt fint, og argumentationen kunne endda efter min mening have vundet ved at blive gjort eksplicit som en almenpsykologisk bestræbelse. Desværre er man i tvivl om det er det – eller tvært i mod det modsatte – der er Sommers ambition. Ind imellem ser det sådan ud, som når han bruger Stern og dennes beskrivelse af selv-udviklingen til at argumentere for en bestemt grundopfattelse af barnet, men også når Sommer (og heri er jeg enig) lægger vægt på, at børnepsykologien og teorier om børn må være empirisk funderet.

Alt i alt må man sige, at multi-disciplinære syn på barnet i Sommers bog giver anledning til interessante analyser af vilkår for børns udvikling i vores samfund, men også fremviser en række modsætninger, som kan gøre det lidt svært at orientere sig hvad angår de overordnede ambitioner med bogen. En dansk debatbog er det i hvert fald, og tak for det.